

Мартінова Маргарита Володимирівна,
курсант 3-го курсу ННІ № 2, Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
адміністративної діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник **Гусєва Катерина Анатоліївна**

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА ПРОЯВИ

Конституцією України проголошено, що найвищою соціальною цінністю в країні є життя та здоров'я людини та громадянина. Відповідно до ст. 24 Основного Закону всі громадяни є рівними у своїх правах та обов'язках, незалежно від свого етнічного та соціального походження, раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статевої приналежності тощо. Однак незважаючи на закріплені норми тема насильства є актуальною в Україні та світі [1].

Щороку від такого насильства в Україні страждає близько 100 тисяч осіб (90 % із яких – жіночої статі). Щохвилини страждає три жінки, зазначає президент громадської організації «Ла Страда Україна» Катерина Левченко. У минулому році через насильство до правоохоронних органів і на гарячу лінію звернулися понад 150 000 осіб. Однак, це лише 10-15% від загальної кількості реальних випадків, про що наголошує експерт.

Реальні масштаби проявів домашнього насильства та гендерної дискримінації важко визначити. Оскільки кількість заяв про факти насильства не є відображенням його рівня і багато його випадків залишається прихованими.

За I півріччя 2018 року складено 50,7 тис. адміністративних протоколів за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), що передбачає відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування, було виявлено 40,5 тис. осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, передбачені даною статтею КУпАП, на профілактичний облік поставлено 36,6 тис. кривдників (з них 33,1 тис. осіб чоловічої статі), 26 особам анульовано дозвіл на право придбання, зберігання, носіння зброї чи боєприпасів [2].

На міжнародному рівні особливого значення має Стамбульська конвенція Ради Європи Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) – це перший європейський

обов'язковий документ, що закріплює обов'язкові стандарти попередження насильства, захисту жертв, а також покарання кривдників. Стамбульська конвенція проводить собою чітку лінію, що напряду пов'язує гендерну рівність з викоріненням насильства, яке не може бути викорінено без досягнення рівності між жінками та чоловіками. Україна вже підписала Стамбульську конвенцію, однак ще не ратифікувала [3].

Поняття «дискримінація» має точне і стале визначення в міжнародному праві. Комітет ООН з прав людини — незалежний експертний орган, що спостерігає за виконанням Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, — роз'яснив, що в пакті цей термін включає: *«будь-яку відмінність, виключення, обмеження або перевагу, за ознакою раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших поглядів, національного або соціального походження, майнового положення, народження або іншої обставини, і яка має на меті або як наслідок, знищення або применшення визнання, використання або здійснення всіма особами, на рівних можливостях, всіх прав і свобод»* [4].

В Україні законом, що регулює діяльність щодо запобігання та протидії домашньому насильству є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», що набрав чинності 07.01.2018 року від 07.12.2017 № 2229-VIII, який був прийнятий у рамках реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08. 2015 року № 501/2015 з метою протидії дискримінації за ознакою статі, застосуванню міжнародних стандартів протидії насильству, впровадження політики гендерної рівності та протидії насильству, також було розширено коло осіб, які підпадають під дію законодавства, запроваджено додаткові заходи, що спрямовані на створення захисних механізмів боротьби проявами насильства за гендерною ознакою.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнім насильством є діяння (дія або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Постраждалою особою виступає та особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі. В свою чергу, особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі

називається кривдник, а у випадку якщо така особа не досягла 18, вона називається дитина-кривдник.

Варто зазначити про нововведення Закону стосовно запровадження термінового заборонного припису стосовно кривдника – спеціального заходу протидії насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства. Кривдник, стосовно якого винесено даний припис, повинен залишити місце спільного проживання або перебування з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування підрозділ поліції за місцем вчинення насильства. Особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його до суду в загальному порядку. Також з метою посилення протидії домашньому та гендерному насильству у Законі було розширено перелік адміністративної відповідальності за вчинення дій, що мають ознаки насильства. Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено статтею 39–1 (Направлення на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі) [5].

До причин насильства відносять: соціальні (наприклад, пропагування насильства як моделі поведінки в засобах масової інформації); економічні (сюди відносять економічну залежність, матеріальні нестатки тощо); педагогічні (відсутність культури поведінки); соціально-педагогічні (відсутність розуміння поняття гендерної рівності); правові (недостатня правова свідомість); політичні (гендерні стереотипи); соціально-медичні (відсутність відповідального батьківства; алкоголізм, агресія тощо); фізіологічні та медичні (хвороби нервової системи тощо).

Загалом домашнє насильство виникає через намагання одного члена одержати владу та контроль. Влада може виражатися через фізичні, сексуальні та емоційні образи, що забезпечують посилення контролю. Згодом образи перетворюються на насильство, яке стає систематичним та жорстокішим з кожним разом.

Враховуючи високу замовчуваність даної проблеми, вкрай важливим становить дослідження причин, які визначають небажання потерпілих притягувати кривдників до відповідальності, та обставини звернень до поліції. Переважно звернення до поліції про факти насильства надходять від самих потерпілих, інші звернення ініціюють сторонні особи, які стали свідками насильства (сюди також відносять сусідів, знайомих, випадкових свідків події, представники організацій тощо), а також родичі або члени сім'ї.

Система кримінального правосуддя неспроможна охопити більшість випадків домашнього насильства. Наприклад, за даними звітів

про поширеність насильства щодо жіночої статі, насильства зазнає набагато більше жінок, ніж є офіційних звернень.

Неефективність в реагуванні поліції на випадки насильства призводить до високого рівня повторності злочинів, а також сприяє розвитку суспільного середовища, яке створює умови для насильства [6].

Недовіра до поліцейській також грає велику роль і часто призводить до того, що громадяни навіть не намагаються захистити свої права. Ще одним аспектом, що знижує ефективність запобіжних заходів щодо кривдників, є небажання самих жертв подавати на них заяви до правоохоронних органів, а також поширення тих випадків, коли жертви забирають свої заяви.

Отже, гендерна упередженість та неправильне розуміння домашнього насильства та насильства щодо жінок серед фахівців залишають жертву без довіри до неї, без сил вдіяти щось та без допомоги, в той час як кривдники можуть продовжувати чи знов вчиняти акти насильства щодо них.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Дума центр правових та політичних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centrduma.org.ua/?cat=4&paged=4>
3. К О Н В Е Н Ц І Я Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) Довідник для членів парламенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680096e45>
4. Amnesty International Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://amnesty.org.ua/materiali/materiali-kampaniyi/shho-take-diskriminatsiya/>
5. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
6. Радіо Свобода / Гендерна нерівність: п'ять порушень прав жінок в Україні <https://www.radiosvoboda.org/a/29085513.html>